

POZNÁMKY

ENVIRONMENTALISTIKA A KVALITA ŽIVOTNÉHO PROSTREDIA ČLOVEKA

npor. Mgr. Bc. Lenka **MERAVÁ**, MBA

ÚVOD

Environmentalistika je pojem, ktorý pochádza zo sedemdesiatych rokov 20. storočia. Netýka sa len aktuálnosti krízy v prírodnom prostredí, ale aj krízy v spoločnosti, a teda aj kultúry. Jej lingvistický pôvod je vo francúzskom slove *environnement* či v anglickom *environment*, čo v oboch jazykoch znamená okolie, prostredie. Okrem iného, je širším termínom ako ekológia a zameriava sa najmä na analyzovanie vzťahu človeka a prírody. V súčasnosti sa veľa hovorí o globálnej environmentálnej kríze. Tento jav existuje vďaka kultúre, čo znamená, že ju spôsobil človek. V rámci svojej evolúcie sa človek zameril na produkovanie nadprodukcie, ktorá predstavuje neustále nové technické výtvarky a technológie, ich zdokonaľovanie. To so sebou prináša väčšiu spotrebu prírodných zdrojov, ako aj energie. Pokiaľ človek nepoznal auto, televíziu, počítač, mobilný telefón atď., nepotreboval ich k svojej existencii. ¹⁾ V súčasnosti sú jeho neoddeliteľnou súčasťou. Potrebuje neustále vyrábať lepšie a kvalitnejšie, a následne tým aj viac konzumovať.

Obrázok 1: Život na planéte

Ľudstvo sa na 90 % stalo závislé od energie, ktorá nie je obnoviteľná. Všetok organický život na Zemi je závislý od slnečnej energie a energia pochádza z vegetácie, ktorá vzniká prostredníctvom fotosyntézy. Jediné človek využíva slnečnú energiu aj inak ako ostatné živé organizmy. ²⁾ Týmto svojím konaním zapríčinil ohrozenie nielen vlastnej existencie, ale aj živočíchov a rastlinných druhov, ktoré spolu s ním vytvárajú ekosystém planéty.

Človek by mal byť za svoje konanie zodpovedný. Upozorňoval na to už Antoine de Saint-Exupéry vo svojom diele *Malý princ*, kde poukazuje na jeho zodpovednosť

1) DUBNIČKA, I.: Kultúra a environmentálna kríza, 2007, s. 14-15, 25.

2) DUBNIČKA, I.: Kultúra a environmentálna kríza, 2007, s. 69, 412.

voči ružiam, pripomína mu zvyky a tradície a pouča ho o priateľstve. Nie sme na svete len my sami, ale okolo nás je všetko živé. Ukazuje mu svet a jeho hodnotu, ktorú si neuvedomuje. Podobne, ale inými slovami nadväzuje na to Ivan Dubnička, ktorý vníma svet ako prepojenie kultúry a prírody. Pripomína nám, že táto kríza pozostáva z troch častí: ekonomickej, ekologickej a sociálnej. Navzájom sú poprepájané, a tak ich súčasťou sú aj filozofická, etická, estetická a náboženská stránka. ²⁾ To všetko je súčasťou environmentalistiky a odrazom našej kvality životného prostredia.

1 ENVIRONMENTÁLNA KRÍZA VO SVETE

Posledných 10 000 rokov boli systémy Zeme v rovnováhe, ľudská činnosť bola umiernená a na našu planétu nemala žiadny globálny vplyv. Od roku 1950 dochádza k strate ozónovej vrstvy, ktorá zvýšila riziko rakoviny. Pri pohľade naspäť je možné sledovať dopady ľudskej činnosti a úbytok svetových dažďových pralesov. Ďalším negatívnym vplyvom je drancovanie rýb, a to nielen pre úžitok človeka. Veľké množstvo dávame i svojim domácim zvieratám. Ďalším príkladom sú zdroje metánu, a to skládky a smetiská. Pri rozklade odpadu dochádza k uvoľňovaniu metánového plynu. Svojimi rozhodnutiami tiež prispievame k zvyšovaniu koncentrácie metánu, či už je to chovom zvierat, konzumovaním mäsa alebo plytvaním vecí, ktoré vyhadzujeme. Zvyšovanie množstva metánu vedie spolu s oxidom uhličitým k otepľovaniu planéty. Za päťdesiat rokov sme prekročili bezpečnú hranicu v troch ukazovateľoch: strata biodiverzity, množstvo dusíka a klimatické zmeny. Existuje niekoľko medzných hodnôt, pri ktorých sa stále nachádzame v dosahu bezpečnej zóny.

Pokiaľ bude trend nárastu skleníkových plynov pokračovať, počítačové modely predpokladajú, že svet sa koncom tohto storočia môže oteplieť o päť stupňov Celzia. Tiež môže dôjsť k tomu, že v priebehu päťdesiatich či šesťdesiatich rokov bude náš svet teplejší najmenej o štyri stupne. ³⁾

1.1 Globálna svetová kríza z pohľadu odborníkov

Celý svet sa zmieta v procesoch globalizácie, ktorú reprezentujú najmä komunikácie všetkého druhu, priemysel a obchod, čo sú faktory čoraz viac ignorujúce hranice národných štátov. To vyvoláva celosvetové otepľovanie a iné globálne environmentálne problémy, ktoré už žiadne hranice nepoznajú. Ubúdanie svetových zásob surovín a ich nerovnomerné prerozdelenie medzi Západom a ostatným svetom je príkladom toho, ako spolu súvisia javy ekologické a sociálne. Katastrofálne rozdiely, ktoré v súčasnosti jestvujú medzi jednotlivými štátmi, ale aj medzi jednotlivcami vo vnútri štátov, znamenajú neustálu hrozbu možných sociálnych nepokojov a konfliktov. Okrem toho je len ťažko odhadnúť na akú dlhú dobu a pre koľkých ľudí vydržia potraviny, suroviny a fosílna a nukleárna palivo. Môžeme sa len dohadovať na funkčnosti ekologických systémov v nadväznosti na ornú pôdu, sladkú vodu a vzduch. Dokonca nevieme vypočítať ani sociálne faktory, akými sú ekonomická i politická stabilita spoločnosti, vzdelanosť, zamestnanosť a mier.

3) DUNNE, D. J. - GOLEMAN, D. (eds.): Ekologie, etika a změna klimatu, 2020, s. 22, 27, 28, 34, 36.

POZNÁMKY

Podľa politológa a kulturológa Ivana Dubničku globálna environmentálna kríza je jav, ktorý existuje vďaka kultúre. Necitlivosť spôsobuje rozpor v majetkovo diferencovanej spoločnosti, čo prináša sociálne pnutie a možnosť globálneho konfliktu. V rámci neho vzniká ohrozenie nielen človeka, ale aj ostatných druhov. Zapríčiňuje to ľudská potreba produkovať nadprodukciiu a prostredníctvom nej sa dostáva do ovzdušia množstvo emisií a zároveň ubúda surovinových zdrojov. Dochádza k prudkému zníženiu kvality životného prostredia. ⁴⁾

V priebehu sedemdesiatych a osemdesiatych rokov sa počet pracujúcich žien viac než zdvojnásobil, pretože rodiny sa snažili udržať si životnú úroveň. Podarilo sa im to vďaka dvojitému príjmu a nižšiemu počtu detí. ⁵⁾ Na druhej strane sa vo viacerých menej rozvinutých krajinách rodí viac detí. Bezpečnostné predpisy a nariadenia na ochranu prostredia sú buď na nízkej úrovni, alebo v skutočnosti neexistujú. Niektoré nadnárodné spoločnosti tam tovar voľne predávajú. Predávajú ho aj v rozvinutých priemyslových krajinách, kde ho však regulujú alebo niektoré tovary zakázali, napríklad lieky nízkej kvality, zhubné pesticídy alebo cigarety s vysokým obsahom dechtu a nikotínu. ⁶⁾ Všade však narastajú energetické požiadavky strojov a technológií na obrábanie pôdy, ako aj na samotnú pôdu, ktorú je potrebné „podporovať“ chemikáliami, aby sa zvyšoval objem úrody. Na jednej strane technika pomáha a na druhej strane urýchľuje vyčerpávanie zdrojov a spôsobuje znečisťovanie životného prostredia splodinami, ktoré pri nich vznikajú. ⁵⁾ Giddens ďalej poukazuje na to, že žijeme vo svete premien, ktoré majú vplyv na každú stránku toho čo robíme. Ženie nás to do globálneho poriadku a nikto mu nerozumie, ale dáva nám pocítiť svoju prítomnosť. ⁶⁾

Odborníčka na environmentalistiku Diana Livermanová, ktorá skúma zmeny životného prostredia a ich vplyv na vyvíjajúci sa svet v článku „A safe Operating Space for Humanity“ poukazuje na to, že ľudská činnosť spôsobuje úpadok niekoľkých systémov našej planéty. Jedným z nich je vzostup morskej hladiny ako jedného z problémov súvisiacich so zmenou klímy. Ďalšími sú extrémne teploty a extrémny kolobeh vody, ktoré spôsobujú povodne a suchá. Teplotné nárasty, ktoré vedú k otepľovaniu oceánov až k termálnej expanzii a následne k roztápaniu ľadovcov, môžu zvýšiť hladinu morí približne o meter i viac. ⁷⁾ V súčasnej dobe veľmi plytváme naším prírodným bohatstvom a ničíme svoju matku Zem. Ak to takto pôjde ďalej, môžeme dospieť k tomu, že jedného dňa nebudeme existovať. Bez prírody ľudstvo nie je schopné existencie.

Na problematiku krízy sa z rôznych uhlov pohľadu pozerá sociológ a environmentalista Ján Keller. Hľadá korene globálnej ekologickej krízy bez zábran a ohľadu na sezónne politické rituály. Do značnej miery záleží na nás, či budúca generácia bude mať k prírode iný vzťah, či bude skromnejšia alebo naopak bude voči prírode nekompromisnejšie. Príčiny zlého zaobchádzania s prírodou ležia podľa Kellera v plytkých hodnotách ľudí a v neblahom politicko-ekonomickom usporiadaní spo-

4) DUBNIČKA, I.: Kultúra a environmentálna kríza, 2007, s. 85, 105-106.

5) DUBNIČKA, I.: Kultúra a environmentálna kríza, 2007, s. 83, 413.

6) GIDDENS, A.: Unikajúcí svet : jak globalizace mění náš život, 2000, s. 17, 27.

7) DUNNE, D. J. - GOLEMAN, D. (eds.): Ekologie, etika a změna klimatu, 2020, s. 20, 57.

ločnosti, ktoré spoločne dávajú možnosť vzniknúť otupenému, násilnému a konzumnému životnému štýlu. Toto všetko vplýva na environmentálnu krízu. Keller o tom hovorí aj v jeho ďalšom v diele *Soumrak sociálního státu*.⁸⁾ Spôsobuje to najmä kumulácia priemyselnej revolúcie, ktorá so sebou priniesla znečisťovanie ovzdušia a vôd, ako aj bezuzdné drancovanie prírodných zdrojov.⁹⁾ Prudko ubúda surovinových zdrojov potrebných pre výrobu a jej samotný chod. Táto skutočnosť je spätá s rýchlo stúpajúcou kvalitou technológií po druhej svetovej vojne.

Rast výroby, živenej čoraz väčším dopytom, priniesol okrem zvýšenej životnej úrovne aj väčší tlak a dopyt po prírodných zdrojoch. Keller konštatuje: *„Počiatok druhej polovice 20. storočia je v znamení bezprecedentného ekonomického rastu a sprievodného rastu životnej úrovne v rade krajín Európy a severnej Ameriky. V krajinách tretieho sveta prebieha podobne bezprecedentný populačný rast.“*¹⁰⁾ Nárast populácie má väzby na ekonomické dianie, preto musí obsahovať aj sociálny aspekt. V tomto prípade zdanlivo akoby neplatili zásady prirodzeného výberu, podľa ktorých by ekonomicky silnejšie komunity mali mať väčší prírastok, pretože sú schopné sa oň postarať a naopak ekonomicky slabšie komunity by mali mať prírastok menší, aby nemali problém sa užiť.⁹⁾ Ako si môžeme všimnúť, tvrdí sociológ Zygmunt Bauman, ide o fenomén rastu nielen ekonomického, ale aj populačného. Je to zásadný význam pre vzťah človeka k svetu, ako aj pre vzťah ľudskej spoločnosti k prírodnému prostrediu. Keller o tom hovorí v celosvetovej diskusii, kde zdôvodňuje vzájomný rozpor medzi ekonomickou situáciou a populačným rastom. Neobmedzuje sa len na technické dohadovanie o tom, na ako dlho vydržia ľudstvu známe zásoby ropy a surovín, ako rýchlo bude ubúdať orná pôda a pastviny, ale poukazuje aj na samotné nerovnomerné prerozdelenie svetových zásob medzi Západom a ostatným svetom. Na základe tohto dokazuje súvislosť medzi ekologickými a sociálnymi javmi.

Či už v časoch prehistorických alebo historických výkonnosť hospodárstva lovcov nemohla konkurovať výkonnosti hospodárstva poľnohospodárov a musela ustúpiť nastupujúcej priemyselnej ekonomike novoveku. Je to spôsobené informačnou revolúciou, ktorá významnou mierou prispieva k ekonomickej rozpínavosti nadnárodných spoločností. Podľa Baumana sa stráca zásadný rozdiel medzi „tu a tam“, „vnútri a vonku“, „blízko a ďaleko“. *„Keď sa doba komunikácie zmršťuje na nulovú dĺžku okamžiku, priestor, priestorové vymedzenia strácajú význam – prinajmenšom pre tých, ktorých jednanie môže prebiehať rýchlosťou elektronického odkazu.“* Ak pripustíme, že svetová finančná oligarchia v podobe nadnárodných koncernov do veľkej miery ovplyvňuje svetové dianie, potom aj ďalšia Baumanova poznámka nadobúda v procesoch homogenizácie kultúry svoj význam. „Vzdialenosť“ podľa neho nie je už objektívnou fyzikálnou danosťou, ale je sociálnym produktom.¹¹⁾ Bauman to chápe tak, že elity mocných a bohatých majú vždy kozmopolitnejšie sklony než ostatné vrstvy obyvateľstva a sú schopné vytvárať si svoju vlastnú kultúru, ktorá si nevší-

8) KELLER, J.: *Soumrak sociálního státu*, 2006, s. 37, 39, 41.

9) DUBNIČKA, I.: *Kultúra a environmentálna kríza*, 2007, s. 28, 81.

10) KELLER, J.: *Sociologie a ekologie*, 1997, s. 111.

11) BAUMAN, Z.: *Globalizace*, 1999, s. 2, 21.

POZNÁMKY

ma hranice. Ostatné vrstvy majú tendenciu napodobňovať životný štýl elít. Aké sú šance ľudí prežiť dôsledky sľubovaného blahobytu? Stav sveta sa neustále zhoršuje pôsobením splodín našej prosperity a situácia dosiahla rozmerov, keď ďalšie splodiny blahobytu už ohrozujú jednoduché prežitie. Nedostatok zdrojov však nie je v ekologickej situácii hlavným limitujúcim faktorom. Tým je obmedzená schopnosť našej planéty absorbovať splodiny toku materiálu ekonomickým systémom a sprevádzaný rast splodín. Trh nie je schopný korigovať množstvo výroby v závislosti na schopnosti prírody absorbovať znečistenia výrobou emitované. Trh však spoľahlivo dokáže zaistiť uspokojenie ponuky toho, kto viac zaplatí.¹²⁾

Obrázok 2: Spôsob života v súčasnosti

1. 2 Krajiny, ktorých sa kríza bytostne dotýka

Globálny Sever s rozvinutým priemyslom je najväčším znečisťovateľom ovzdušia. Prostredníctvom následnej, človekom ovplyvnenej zmeny klímy, negatívne vplýva na podnebie v krajinách globálneho Juhu. Sociálne problémy, ktoré v týchto krajinách vznikajú na pozadí tých environmentálnych, potom spätne ovplyvňujú globálny Sever (napríklad migráciou obyvateľstva, vyššími cenami potravín a palív a pod.¹³⁾ Táto prehĺbujúca sa nerovnosť medzi bohatým Severom a chudobným Juhom predstavuje permanentný zdroj latentných aj markantných konfliktov. Rozpor má nevyčísľiteľné škody na ekonomickom pozadí a často spôsobuje devastáciu životného prostredia. To je vidieť aj na tom, že ekonomicky vyspelé krajiny reprezentujúce 25 % svetovej populácie konzumujú až $\frac{3}{4}$ svetovej produkcie potravín. Podľa organizácie spojených národov pre výživu a poľnohospodárstvo denne hladuje na pokraji smrti vyše 800 miliónov obyvateľov, pričom najmenej ďalších 500 miliónov sa denne nezdravo prejedá. Iróniou zostáva, že hlad nespôsobuje nedostatok svetovej produkcie potravín, ale jej nerovnomerné rozdeľovanie, prirodzene v réžii všemocnej ekonomiky. Nedostatočný štátny kapitál má na svedomí nízku sociálnu úroveň obyvateľstva, a to je príčina ďalšej devastácie životného prostredia.

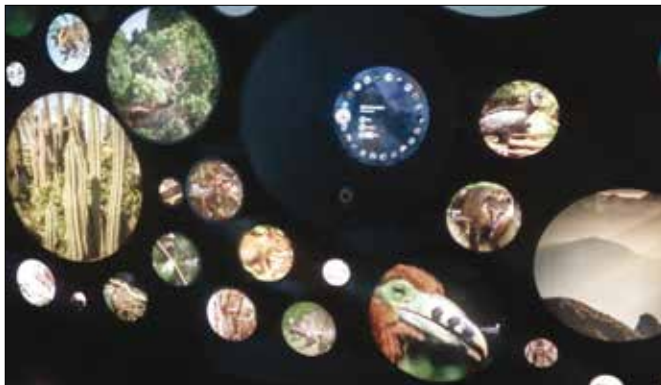
12) KELLER, J.: Až na dno blahobytu, 1993, s. 24.

13) ZORÁD, L.: Svet medzi riadkami – životné prostredie, 2019, s. 7.

V krajinách Južnej Ameriky, kde národné spoločnosti ťažia drevo alebo ropu, sa miestne obyvateľstvo len málo zaujíma o dažďové lesy, ktoré sú dôležitým článkom vo svetovom ekosystéme. Strata dažďových lesov prispieva nielen k degradácii pôdy, ale aj k celosvetovému otepľovaniu. Na každom štvorcovom kilometri tropického pralesa je asi 20 000 až 50 000 ton biomasy, ktorá obsahuje 10 000 až 25 000 ton uhlíka. Odhaduje sa, že spálením alebo iným zničením pri odlesňovaní sa okolo dvoch tretín tohto uhlíka premení na oxid uhličitý. Zo 170 000 kilometrov štvorcových zničených lesov sa do atmosféry dostali skoro 2 miliardy ton oxidu uhličitého. Lesy pohlcujú oxid uhličitý a produkujú kyslík (fotosyntéza). Je teda evidentné, že v záujme ľudstva nie je kľčovanie, ale vysádzanie lesov. Miznutím dažďových lesov dochádza k strate biodiverzity a poškodzovaniu klímy. Najviac ohrozené druhy sú hubené priamo fyzicky.¹⁴⁾ Na každej štvorcovej míli v amazonských lesoch žije viacej druhov vtákov než v celej Severnej Amerike. Vyklčovaním tropických pralesov v Amazónii sa ničia prirodzené ekosystémy týchto vtákov.

Živočíšne druhy v súčasnej dobe miznú tisíckrát rýchlejšie než kedykoľvek predtým v priebehu posledných šesťdesiatpäť miliónov rokov. Za niektoré časti tiel nosorožcov, slonov, či goríl možno na čiernom trhu dostať nemalé peniaze.¹⁴⁾ Preto sú nosorožce zabíjané načierno. Ich telá sú potom ponechané africkým horúčavám, v ktorých sa rozkladajú.¹⁵⁾ Pytliaci sú opäť len obeť sociálnej biedy, lovia pre euroamerické a ázijské spoločnosti. Sotva uvažujú o tom čo bude, keď zastrelia posledného slona, nosorožca. Obdobne je to v Ázii s vymierajúcim tigrom.¹⁴⁾ Ak sa toto bezhlavé zabíjanie modernými zbraňami nezastaví, je možné, že naše deti budú vidieť niektoré zvieratá len zoologických záhradách.

Obrázok 3: Živočíchy, ktoré tu kedysi žili

Najmarkantnejšie globálne znečisťovanie, až ničenie životného prostredia spočíva v obrovskom množstve odpadu. Toto je sféra devastovania životného prostredia, za ktorú úplne zodpovedá spoločnosť a jej jednotliví občania. Odpady vznikajú v celom reprodukčnom procese ako zvyšková nepotrebná časť surovín a materiálov. Vznikajú vo výrobe, obehu i v spotrebe. Nezodpovedným konaním sú tieto materiály vyhadzované do okolitého prostredia, kopené na skládkach, zhadzované do vodných recipientov, jazier, riek a morí. Ide o odpady inertné, neškodné, toxické i bio-

14) DUBNIČKA, I.: Kultúra a environmentálna kríza, 2007, s. 77, 78, 80, 81.

15) ZAPLETAL, V.: Globálne problémy životného prostredia spoločnosti, 2015, s. 4-7.

POZNÁMKY

logický škodlivé. Európska únia má vypracovanú celú škálu opatrení na nakladanie s odpadmi, ich recykláciu, či opätovné použitie vo výrobe alebo obehu. Najhoršie na tom sú veľké mestá v rozvojových krajinách, kde milióny obyvateľov nepoznajú zber odpadov, vyhadzujú ich voľne na ulice, nepoznajú kanalizáciu.

Obrázok 4: Život na vidieku

Medzi globálne problémy životného prostredia zaraďujeme aj zdanlivo sociálne témy, ako je populačná explózia a preľudňovanie, chudoba, civilizačné choroby alebo vojnové konflikty. Všetky tieto problémy sú priamo späté so životným prostredím. Počet obyvateľov v mestách sa počíta na milióny. Ich počet narastá, lebo ľudia opúšťajú vidiek a hrnú sa do miest v nádeji, že v mestách ľahšie nájdu obživu, uspokojenie základných životných potrieb. Ale nie je tomu tak. Slumy v okolí veľkých miest, prístrešky z kartónu a odpadového plechu narastajú úmerne s časom. Osobitným druhom narušovania životného prostredia je jeho zamorenie nákazlivými chorobami, často vyvolanými umelo. Inou formou obmedzenia nárastu počtu obyvateľstva, zníženia populačnej explózie je priamo sterilizácia obyvateľstva. Henry Kissinger, bývalý štátny tajomník ministerstva zahraničných vecí Spojených štátov amerických, vypracoval stratégiu populačného prírastku v rozvojových krajinách.¹⁵⁾

S globálnym otepľovaním a so zmenou klímy súvisí aj ďalší globálny problém, ktorý môže zmeniť geografiu sveta. V dôsledku otepľovania počasia sa strácajú ľadovce v Arktíde, Európe i v Afrike. V Arktíde sa kusy ľadovcov odtrhávajú a rozpúšťajú v oceánoch, a tým stúpajú hladiny morí. Vzniká nebezpečenstvo, že prímorské krajiny budú strácať územia, ktoré len málo prevyšujú hladinu mora. Arktická ľadová pokrývka sa od 70. rokov 20. storočia stenčila o 40 %. Niektorí vedci sa obávajú, že by sa mohol rozpadnúť obrovský ľadový príkrov západnej Antarktídy, sklznúť z ostrovov, na ktorých spočíva a následné zvýšenie hladiny svetových morí až o päť metrov i viac, by znamenalo katastrofálnu zmenu zemského povrchu. Iba v roku 2003 sa rozloha alpských ľadovcov zmenšila o desatinu v dôsledku ich topenia. V Európe sa ľadovce, z ktorých tri štvrtiny sa nachádzajú vo švajčiarskych Alpách, do roku 2050 úplne stratia.¹⁵⁾ Globálne otepľovanie vyvoláva rozpad obrovských ľadových príkrovov v Antarktíde a následné uvoľnenie skleníkových plynov zo zmrznutej pôdy v oblasti, kde sa nachádzali. Vplyv ľudskej činnosti na svetové oceány má niekoľko zložiek. Oxid uhličitý viac okysľuje a následne ovplyvňuje faunu a flóru, najmä na koralových útesoch a v ich okolí. Tiež to preháňame s rybolovom a vypúšťame do vody

hnojivá. K roztápaniu ľadovcov však prispieva ešte jeden nový faktor, a to usadeniny atmosférického znečistenia. Sú to prach a sadze, ktoré sa na ľadovcoch zachytávajú, čo urýchľuje ich topenie, pretože tmavý povrch sa rýchlejšie otepľuje. K strate ľadovcov teda neprispieva iba globálne otepľovanie, ale i znečisťovanie ovzdušia. ¹⁶⁾

Medzi globálne problémy životného prostredia nepochybne patria aj ozónové diery v ozónosfére. Táto zóna filtruje slnečné svetlo, menovite jeho ultrafialovú časť. Prepúšťa len také množstvo ultrafialovej zložky slnečného jasú, ktoré nebráni veľkým živým organizmom v existencii, ale naopak ničí mikróby a vírusy, a tak chráni živé organizmy pred chorobami nimi spôsobenými. Čím tenšia je ozónová vrstva, tým viacej ultrafialového žiarenia dopadne na povrch Zeme a na všetky organizmy, ktoré tam žijú. Dnes bojujeme o kariéru a zisk, ale sme svedkami aj celosvetovej vlny prírodných katastrof, a to od dlhotrvajúceho suchého počasia, cez uragány a tajfúny, až po povodne postihujúce Honduras, Venezuelu, ako aj indický subkontinent a Čínu.

Súčasne sa v USA vyskytujú mimoriadne silné hurikány, rozsiahle požiare a záplavy, pri ktorých musí zasahovať americký štát. Sneh prekvapuje v krajinách, kde nikdy nepadal, ako aj mimoriadne silné vlnobitie vyvolané zemetraseniami v juho-východnej Ázii. To všetko svedčí o tom, že sa s našou Zemou niečo deje, niečo nečakané, čomu sa ľudia nemôžu vyhnúť. V posledných rokoch sme boli svedkami veľkých záplav v Európe, ktoré postihli viac ako 600 tisíc obyvateľov, a ktoré zapríčinili materiálne škody presahujúce 15 biliónov eur. Klimatické zmeny pravdepodobne zvýšia frekvenciu týchto záplav. ¹⁵⁾

Má environmentálna globálna kríza riešenie?

Globálna environmentálna kríza je problém, ktorý však má riešenie. Človek, respektíve jeho kultúra, vie racionálne vyhodnotiť a spracovať tento problém. Ide o typický jav akcie a reakcie. Vznik kultúry bola akcia a globálna environmentálna kríza je jej reakciou. ¹⁷⁾ Riešenie je veľa, ale otázkou je, či naozaj chceme a sme ochotní spraviť niečo pre záchranu sveta. Každý z nás môže niečo urobiť, ale nesmie sa len nečinne prizerať a myslieť si, že to druhí vyriešia za neho. Zabúda, že aj on je súčasťou sveta a môže prispieť k záchrane okolia a prírody, ktorá je vôkol neho. ¹⁸⁾ Otázkou ale zostáva, prečo populácia na Západe stagnuje? Ak je človek úspešný pri svojej potrebe produkovať nadprodukcii, čo mu umožňuje aj zvýšenú konzumáciu tejto nadprodukcii, stáva sa egoistickým a vypočítavým, lebo pri viacerých potomkoch sa vystavuje nebezpečenstvu, že túto nadprodukcii pri konzumovaní bude musieť deliť na viacero častí, čím sa jeho samotný podiel zmenší, a tým sa zníži aj pôžitok zo samotnej konzumácie.

16) DUNNE, D. J. - GOLEMAN, D. (eds.): Ekologie, etika a změna klimatu, 2020, s. 31, 36.

17) DUBNIČKA, I.: Kultúra a environmentálna kríza, 2007, s. 40.

18) ZAPLETAL, V.: Globálne problémy životného prostredia spoločnosti, 2015, s. 6.

POZNÁMKY

V teoretickej rovine sú environmentálne problémy riešiteľné. David. C. Korten navrhuje tri základné princípy ekologickej udržateľnosti:

- tempo spotreby obnoviteľných zdrojov neprevyšuje tempo, ktorým sa ekosystémy dokážu regenerovať,
- tempo spotreby alebo likvidácie neobnoviteľných zdrojov neprevyšuje tempo, ktorým ľudia namiesto nich rozvíjajú obnoviteľné zdroje a postupne ich uvádzajú do používania,
- tempo emisií znečisťujúcich životné prostredie nie je vyššie ako prirodzená schopnosť ekosystému toto znečistenie asimilovať.

Podľa Kučírka je globálna ekologická kríza dôsledkom krízy sociálnej. Absolútna väčšina ľudí sa nezaobrá tým, čo bude zajtra. Otázkou zostáva, čo má väčšiu silu, či záujem celého sveta, alebo záujem niekoľkých jedincov. Sú indície, ktoré predpokladajú, že zdrojom budúcich vojen už nemusia byť konvenčné strategické látky, akými sú ropa, železná ruda alebo urán, ale môže to byť sladká voda, ktorá je najhorúcejším kandidátom na environmentálnu surovinu. Otepľovaním a zmenou klímy môže dôjsť k úbytku pôdy a vody.¹⁹⁾ Sallie McFagueová vidí riešenie v troch pravidlách, pričom každý si má uvedomiť, že kto žije v dome musí dodržiavať pravidlá. Prvým pravidlom je – berte si len svoj podiel. Na individuálnej úrovni vieme, že väčšina z nás si berie príliš veľa. Výzva k sebadisciplíne a uskromneniu je veľmi dôležitá. Druhé pravidlo znie – upratuj po sebe. Na individuálnej úrovni už mnohí z nás recyklujú. Na verejnej úrovni by to mohlo znamenať prejsť od trestania firiem za ničenie životného prostredia k ekologickému správaniu. Tretie pravidlo hovorí – udržujte dom v dobrom stave pre ostatných.²⁰⁾ To znamená, starať sa o kvalitu životného prostredia aj pre ďalšie generácie.

Pekník vidí riešenie v jednotnom európskom akte z roku 1986 pre oblasť životného prostredia, ktorý má jasne sformulované ciele:

1. hospodárnejšie využívanie prírodných zdrojov;
2. zvýšenie ochrany zdravia ľudí a ich bezpečnosti;
3. ochrana a zlepšenie životného prostredia.²¹⁾

Riešenie však záleží od vzťahu človeka k prírode. Je nevyhnutné k nemu pristupovať komplexne. Jednou z ciest môže byť antropologický spôsob, na ktorý poukazuje Dubnička, keďže pôvod krízy je v zlyhaní stratégie človeka. Krízu charakterizuje ako produkciu nadprodukcie, ktorá devastuje prírodu a následnú konzumáciu nadprodukcie, ktorá deštruuje duchovnú kultúru a aj samotného človeka. To znamená, že akákoľvek spotreba environmentálnych zdrojov navyše, či produkcia odpadov je neudržateľná a poškodzuje budúce generácie. Uvedomujeme si, že PET fľaše sú vyrábané z plastovej hmoty a ich spaľovanie a likvidácia zaťažuje ovzdušie emisiami. Dávame im však prednosť aj napriek tomu, že nápoje v sklenených fľašiach sú

19) DUBNIČKA, I.: Kultúra a environmentálna kríza, 2007, s. 82, 86, 421, 423, 424.

20) DUNNE, D. J. - GOLEMAN, D. (eds.): Ekologie, etika a změna klimatu, 2020, s. 223.

21) TÓTH, R. - HORVÁTH, P. - BRHLÍKOVÁ, R. - KRNO, S. - DŘÍZOVÁ, E.: Úvod do politických vied, 2005, s. 151.

chutnejšie. Aj keď sú plastové fľaše ľahšie, nie všetky sa recyklujú. Ich obsah vyjde lacnejšie a samotný obal sa môže vyhodiť. Stačilo by nariadenie, ktoré by zakazovalo ich výrobu. Tento krok, ale nie je v záujme tých, ktorí z výroby PET fliaš finančne profitujú.²²⁾

Obrázok 5: Viac neznamená lepšie a kvalitnejšie

Okrem iného, v súčasnosti sa využívajú moderné technológie, ktoré dokážu vyrábať s menším množstvom odpadu, rýchlejšie, usporiadanejšie, úspornejšie, dokonca zväčša pracujú na princípe recyklácie, no je to za cenu toho, že vyrábajú podstatne viac.

Riešiť problémy späť s globálnou environmentálnou krízou však nie je možné bez pochopenia biologickej podstaty ľudstva.²³⁾ Predstava, že človek ovláda vlastné technológie, ktorými môže neobmedzene manipulovať s prírodnými dejmi je rovnako mylná ako bola predstava konštruktérov Titanicu o jeho nepotopiteľnosti.²⁴⁾ Sú však činnosti, pri ktorých môžeme prispieť ku kvalite životného prostredia. Napríklad kratšou dobou sprchovania alebo inštaláciou úspornej sprchovej hlavice, kedy sa doba sprchovania skrúti z desať na päť minút, čím sa zníži priemerná spotreba vody zo 74 na 19 litrov pri jednom sprchovaní.

Ďalším významným krokom môže byť obmedzenie ciest lietadlom a využívanie videokonferencií za účelom pracovných jednaní a stretnutí. Môžeme si vybrať veľa možností, a tak nasledovať samotného dalajlámu, ktorý sa rozhodol vrátiť späť do miestnosti zhasnúť svetlo, aby sa zbytočne neplytvalo energiou, keďže z miestnosti už všetci odišli. Pokiaľ každý z nás bude uvedomelý aj v maličkostiach, môžeme zlepšiť a kumulovať účinok na ohromnú zmenu. Tiež môžeme rozširovať zelené strechy, to znamená pestovať rastliny a plodiny na strechách domov.²⁵⁾ Zelené strechy pôsobia ako klimatizácia, ochladzujú ovzdušie a sú prevenciou proti záplavám.

2 ENVIRONMENTALISTIKA NA SLOVENSKU

Globálna zmena klímy zvýšila na Slovensku priemernú teplotu o 1,94 °C za posledných 135 rokov. Ohrozenie obyvateľstva povodňami je pri prepočte na obyvateľa druhé najvyššie v rámci OECD. Medzi rokmi 2002 a 2013 Slovensko zasiahlo

22) DUBNIČKA, I.: Kultúra a environmentálna kríza, 2007, s. 422-423.

23) DUBNIČKA, I.: Kulturológia a environmentalistika a ich výchovné aspekty, 2003, s. 74.

24) DUBNIČKA, I.: Kultúra a environmentálna kríza, 2007, s. 41.

25) DUNNE, D. J. - GOLEMAN, D. (eds.): Ekologie, etika a změna klimatu, 2020, s. 220, 221.

POZNÁMKY

24 povodní, ktorých celkové materiálne škody dosiahli spolu 790 miliónov eur. V tom istom období bolo investovaných 63,8 milióna eur do manažmentu povodňových rizík a medzi rokmi 1999 a 2015 bolo investovaných 172 milióna eur do protipovodňových aktivít. Podľa posledných odhadov EEA na Slovensku predčasne zomrie ročne skoro 6 000 ľudí na následok zlého ovzdušia. K bezpečnej sanitácii má na Slovensku podľa EPI prístup 98,8 % obyvateľstva a každý má dostupnú kvalitnú pitnú vodu. Problém však predstavuje kvalita vody zo súkromných studní.²⁶⁾ Nedostatok vody ovplyvňuje úrodu v poľnohospodárstve.¹⁵⁾ Z poľnohospodárskej pôdy na Slovensku dlhodobo uniká viac dusíka ako je jeho odporúčaná miera. Práve unikajúci dusík má na životné prostredie najzhubnejší vplyv. Slovenská pôda dokáže prijať približne 55 – 60 % dusíka. Pôda na Slovensku obsahuje v priemere relatívne málo živín, čo vedie k vyššej spotrebe priemyselných hnojív než je priemer EÚ. Plodiny dokážu vstrebať pomerne dosť dusíka nachádzajúceho sa a dodávaného do pôdy, no existuje ešte priestor na zlepšenie.²⁷⁾

Čo sa týka vody, veľmi s ňou plytváme. Sú krajiny, kde je dvojaké potrubie: na pitnú vodu a na úžitkovú vodu. Sú krajiny a takou je aj Slovenská republika, kde je vody dostatok. Pitná voda sa používa na pitie, chladenie, v priemysle, na polievanie záhrad, umývanie áut, na umývanie ulíc, osobnú hygienu v bytoch, splachovanie WC a pod. Voda ako prírodný zdroj by mala zostať v rukách štátu. Privatizáciou vodných zdrojov a rozvodov vody riskujeme nárast jej ceny.¹⁵⁾ Spotreba vody v domácnostiach sa ale blíži k hygienickému minimu stanovenému Svetovou zdravotníckou organizáciou, teda odhadovanému množstvu vody, ktoré je nevyhnutné na zabezpečenie hygienických štandardov. Problémom Slovenska nie je ani tak podiel čistej vody na celkovom množstve odpadových vôd vypustených do tokov (v roku 2015 to bolo 92,52 %), ale pripojenie obyvateľstva k čistiarnam. Slovensko dosahuje priemerné čísla v ukazovateli množstva vody vypustenej do vnútrozemských vôd, no k čistiarnam je pripojených približne len 64 % obyvateľstva.²⁷⁾

Najväčšie výzvy v oblasti životného prostredia v SR na základe medzinárodného porovnania predstavuje nakladanie s odpadom, kvalita ovzdušia a lesy. V rámci recyklácie odpadu sme podľa informácií riaditeľa Inštitútu environmentálnej politiky Martina Haluša jednou z najhorších krajín v EÚ a dlhodobým problémom je aj pretrvávajúca vysoká miera skládkovania. Slovensko dosahuje vyššie miery koncentrácie tuhých častíc v ovzduší než je priemer EU tak pri PM_{2,5}, PM₁₀, prízemnom ozóne, ako aj oxide dusičitom. Trend intenzity ťažby dreva sa výrazne zhoršuje a medzi rokmi 2001 a 2014 Slovensko stratilo skoro 6 % lesného porastu vyššieho ako päť metrov.²⁷⁾ Samotná globálna environmentálna kríza si od človeka vynúti, aby niektoré veci prehodnocoval. Má spätný efekt na zdravie človeka. Ústupok, ale veľa neurobí, pretože narastá túžba niečo mať (majetok, nadštandardné pôžitky) a západná kultúra sa toho bude len ťažko zbavovať. Riešením môže byť recyklovanie, environmentálna výchova, konferencie o globálnej kríze, kde treba vzdelávať a hovoriť o nej a o jej dôsledkoch. Vieme že 99 % živočíchov už vyhynulo a môže sa to stať aj človeku. Ukážkou bola veterná smrť, ktorá v roku 2001 postihla Vysoké

26) HALUŠ, M. - DRÁB, J.: Tri výzvy životného prostredia na Slovensku, 2017, s. 15-20.

Tatry. Hektáre lesa boli zničené a o domov prišlo veľké množstvo zvierat. Riešením situácie sa zaoberali ochrancovia prírody a profesionálni lesníci. Ich názory sa nestotožňovali. Jedni chceli nechať zničené plochy lesa na samozalesnenie a napospas kôrovcovi. Druhí, lesníci chceli čo najskôr pováľané drevo vyťažiť, vysadiť nový les a zlikvidovať kôrovce. Riešenie sa našlo v lesoch v súkromnom vlastníctve. Súkromní vlastníci ťažili drevo, možno povedať vo dne a v noci bez ohľadu na lesné plány, ktoré vymedzujú ťažbu v jednotlivých lokalitách. Súkromníci ťažili vyváľané drevo, ale i nevyváľané, aby mohli čo najviac dreva predať do zahraničia. Tak zostali vo Vysokých Tatrách celé veľké plochy bez stromov. Porušil sa tak prirodzený tatranský ekosystém a zver odtiahla do neporušených oblastí Západných Tatier.¹⁸⁾ To je len ukážka toho, čo sa deje vôkol nás. V rámci kvality nášho životného prostredia by sme mali byť zodpovednejší, aby sme aj my alebo naše budúce generácie nedopadli ako tie stromy, či zvieratá bez domova.

Medzi rokmi 2001 a 2014 Slovensko stratilo skoro 6 % lesného porastu. Lesy sme zaradili medzi najväčšie výzvy životného prostredia na základe vyššej intenzity a prekročovanej odporúčanej ťažby. Na základe údajov Národného lesníckeho centra za roky 2001 a 2014 sa výmera lesov zvýšila o 0,7 % a zásoby dreva až o 14,7 %. Satelitné zábery hovoria o poklese zalesneného územia o 6 %. Kvalita lesnej pôdy je sledovaná koncentráciou uhlíka a dusíka v pôde. V tomto smere dosahujeme vyššie koncentrácie ako ostatné európske krajiny. Na Slovensku je ohrozených až 44 % druhov obojživelníkov a 34 % druhov machov. Ochrana biodiverzity je podľa hodnotenia EPI priaznivá a jedna z najlepších na svete.²⁷⁾

Osobitným problémom sú nelegálne skládky odpadu, ktorých sa na Slovensku nachádzajú tisíce, najviac v Bratislavskom kraji. Viac ako polovicu čierneho odpadu tvorí domáci a stavebný odpad. Vyprodukovanie jedného eura HDP sprevádza tvorba 120 gramov odpadu, pričom priemer EÚ je 433 gramov.

Vzhľadom na to, že situácia nie je jednoduchá a zhoršuje sa kvalita životného prostredia nová vláda na čele s ministrom životného prostredia Jánom Budajom sa rozhodla podniknúť radikálne kroky v prospech životného prostredia – miliarda eur na zelenú obnovu Slovenska, boj s envirokriminalitou, ambicióznejšie klimatické ciele, dostupnejšie informácie o ovzduší, reforma poplatkov pre znečisťovateľov ovzdušia, reforma ochrany prírody, podpora biodiverzity, fungujúce odpadové hospodárstvo, odtajnenie informácií o toxických skládkach, zákaz spaľovania zahraničného jadrového odpadu, ochrana pred geneticky modifikovanými organizmami. Ministerstvo životného prostredia (ďalej len „MŽP“) odštartovalo reformné zmeny, ktoré majú zmierniť klimatickú krízu, chrániť prírodu a zdravie ľudí na Slovensku. Predsavzalo si zastaviť dlhoročný úpadok ochrany slovenskej prírody, biodiverzity a ohrozovania zdravia. Sprísnilo ochranu chránených zvierat (predovšetkým vlka dravého) a začalo s reformami vo viacerých organizáciách rezortu. V rámci zvelaďovania zriadilo pre verejnosť ZELENÚ LINKU. Verejnosť dostala jedinečnú možnosť bezplatne nahlasovať envirokriminalitu. Porušenie právnych predpisov bolo zistené v roku 2020 pri 43 % vykonaných kontrol. Najväčší podiel na uložených pokutách mal útvar inšpekcie ochrany vôd, ktorý uložil pokuty za vyše 964 tisíc eur. O znečis-

POZNÁMKY

ťovaní Slatiny vedeli miestni obyvatelia a aj úrady celé roky, no nekonali. Slovenská inšpekcia životného prostredia (ďalej len „SIŽP“) udelila spoločnosti KOLIBA, a. s. pokutu 135 tisíc eur. Miestna mliekareň v Hriňovej vypúšťala priemyselné odpadové vody do rieky Slatina, čím spôsobila mimoriadne zhoršenie kvality vôd. SIŽP vydala v januári 2021 príkaz na zastavenie vypúšťania odpadových vôd do odkaliska Poša na východe Slovenska. Kontrolóri preukázali, že kontaminácia sa z odkaliska šíri do Kyjovského potoka a prispieva k zhoršeniu už existujúcej environmentálnej záťaže. Počas rokov sa v ňom objavili mnohé nebezpečné látky, ktoré ohrozujú životné prostredie a zdravie ľudí. Okrem toho MŽP vyhlásilo 14 nových chránených areálov, tri prírodné rezervácie, schválilo dva programy starostlivosti o chránené vtáčie územia a prijalo zvýšenie ambícií pri zbavovaní sa emisí spôsobujúcich klimatickú zmenu. Navrhlo a presadilo cieľ znížiť emisie o 55 %. Najdôležitejšou stránkou Klimatického zákona bude potvrdenie vôle zbaviť Slovensko emisí spôsobujúcich globálne otepľovanie a vyznačenie cesty ako to do roku 2050 dosiahnuť. Klimatický zákon má do viesť Slovensko do éry uhlíkovej neutrality a previesť ho obdobím zmeny klímy, ktoré už nastala a bude, aj bez ohľadu na prijaté opatrenia, ešte niekoľko desaťročí pokračovať. 27)

3 ENVIRONMENTALISTIKA V RÁMCI OZBROJENÝCH SÍL SLOVENSKEJ REPUBLIKY

Slovenská republika vznikla ako moderný, demokratický a právny európsky štát. Na zabezpečenie vlastnej obranyschopnosti, ako jednej zo základných funkcií samostatného suverénneho štátu, prijala nevyhnutné právne normy, a tak boli vytvorené legislatívne a následne inštitucionálne predpoklady na jej realizáciu. Na zabezpečenie obrany SR bola na základe zákona Národnej rady SR č. 3/1993 Z. z. dňa 1. januára 1993 zriadená Armáda Slovenskej republiky ako atribút jej suverenity a nezávislosti. Jej hlavná úloha bola zákonom formulovaná nasledovne: „*brániť slobodu, nezávislosť, suverenitu, územnú celistvosť Slovenskej republiky a pomáhať pri odstraňovaní následkov živelných pohrôm a katastrof ohrozujúcich životy alebo majetok vo veľkom rozsahu*“. Armáda plnila a aj plní úlohy v rámci mierových síl OSN, vojenských misí a iných medzinárodných organizácií.

Ozbrojené sily zamestnávajú uniformovaných, ale aj civilných zamestnancov a sociálnych pracovníkov, ktorí pôsobia a vykonávajú svoju službu vo vojenských nemocniciach, vojenskom školstve, ale aj na jednotlivých veliteľstvách či v útvaroch OS SR, a to na území Slovenskej republiky alebo mimo nej. 28)

Pomoc a ochrana životného prostredia

Príslušníci ozbrojených síl sa zapájajú v rámci pomoci a ochrany životného prostredia do rôznych aktivít. Jednou z takýchto akcií je podporenie podujatia Zasadil

27) Rok, počas ktorého sme dostali životné prostredie medzi priority Slovenska, 2021.

28) MÜLLER, P.: Sociálna práca v ozbrojených silách Slovenskej republiky, 2010.

som strom.²⁹⁾ V roku 2020 bolo v rámci tohto podujatia v štátnom podniku Vojenské lesy a majetky SR vypestovaných približne milión sadeníc buka a ihličnanov a do budúcnosti by chceli zvýšiť počet sadeníc na cca 1,6 milióna ročne a takto prispieť k podpore a zachovaniu prírodného bohatstva Slovenska.³⁰⁾ Ďalšou aktivitou, na ktorej sa príslušníci OS SR podieľajú je rekonštrukcia rybníka na tokoch Malina a Balážov potok vo Vojenskom obvode Záhorie. Cieľom tohto projektu je ochrana obyvateľov Malaciek, ako aj majetku podniku a občanov pred povodňami.³¹⁾ Vojaci sa tiež podieľali na zarybňovaní tokov v Levočských vrchoch, aby zvýšili počty pstruha potočného. Takto prispievajú k zvyšovaniu biodiverzity obhospodarovovaných území a udržiavaniu cenných vodných ekosystémov v priaznivom stave.³²⁾

V rámci koncepcie pre ekologickejší a čistejší rezort obrany je realizovaná postupná výmena vozového parku. Časť opotrebovaných vozidiel nahradili nové vozidlá so špecifickým kombinovaným pohonom na benzín a LPG. Ich výrazným benefitom je ekologickejšia prevádzka.³³⁾

Príslušníci ozbrojených síl pomáhajú pri katastrofách

Príslušníci Ozbrojených síl Slovenskej republiky sa v priebehu posledných desaťročí zapojili do rôznych záchranných a pomocných aktivít. Medzi nimi nepochybne bola aj pomoc pri snehových kalamiťách, povodniach, či pri rôznych tragických udalostiach.

V rámci snehovej kalamity vojaci pomáhali v oblastiach Oravská Lesná a Novot', kde sa pod vplyvom snehu zrútila strecha výrobného závodu. V prípade rozšírenia kalamity boli pripravení zasiahnuť aj v iných oblastiach.³⁴⁾ Pomáhali najmä so zabezpečením a doručovaním potravín pre starších a imobilných obyvateľov.³⁵⁾

Obyvateľov Slovenska trápili nielen snehové kalamity, ale aj rozsiahle povodne. Počas kritickej povodňovej situácie v Trsticiach v galantskom okrese tiež zasahovali vojenské sily a prostriedky. Hrozilo vyliatie potoka Čierna voda zo svojho koryta a následné zatopenie obce. Voda spôsobila problém aj v Seredi, kde hrubé kmene stromov zahatali prietok vody pod mostom. Odstránili ho až potápači, ktorí vo vode a aj pod hladinou upevňovali laná na naplavené stromy. Prítomnosť vojakov bola nevyhnutná aj v Malých Levároch a v Hornom Mýte.³⁶⁾ Pri ďalších povodniach vojaci zasahovali aj v roku 2011 a 2013.

V oblasti Vinohradov nad Váhom spôsobili dažde zosuv pôdy. Po zhodnotení situácie a rekognoscácii terénu ozbrojené sily vyslali vojakov, ktorí najskôr čistili svah a jeho okolie od kríkov a ďalšieho porastu a následne začali robiť výkopové práce.³⁷⁾

29) Ministri obrany, pôdohospodárstva a školstva podporili Deň Zeme, 2017.

30) Vojenské lesy a majetky SR vypestujú tento rok milión sadeníc pre budúce generácie lesov, 2020.

31) Vojenské lesy a majetky SR chcú opravou takmer 100-ročných rybníkov ochrániť Malacky pred povodňami, 2020.

32) Vojenské lesy a majetky SR zarybňovali toky v Levočských vrchoch, 2020.

33) Vojenské lesy naplňujú koncepciu pre ekologickejší a čistejší rezort obrany, 2021.

34) Vojaci pomáhajú v obciach Oravská Lesná a Novot' pri odstraňovaní následkov snehovej kalamity, 2018.

35) Pri odstraňovaní následkov kalamity na Orave pomáhalo 250 vojakov, 2019.

36) Povodne: Pomáhalo už takmer 1 500 vojakov, 2006.

37) Vo Vinohradoch nad Váhom zasahuje takmer 100 vojakov, 2011.

POZNÁMKY

Príslušníci Ozbrojených síl Slovenskej republiky zasahovali aj pri odstraňovaní následkov tragickej udalosti. Výbuch plynu a následný požiar v 12-podlažnej bytovke na prešovskom sídlisku si vyžiadal sedem mŕtvych a jednu nezvestnú osobu. Na miesto tragédie boli nasadení príslušníci OS SR, vojenskej policajti a prepravná technika. V službách sa striedali príslušníci práporu CSS, ISTAR, Vrtuľníkového krídla Prešov a Vojenskej polície, ktorí pomáhali s evakuáciou obyvateľov, presunom ranených a sprístupňovali cestu záchranárskym zložkám. Podieľali sa tiež na distribúcii humanitárnej pomoci.³⁸⁾

Vojaci pomáhajú aj v zahraničí

Profesionálni vojaci pomáhajú nielen v domácom prostredí, ale aj v zahraničí. Jedným z príkladov sú slovenskí vojaci pôsobiaci v Bosne v rámci misie EUFOR ALTHEA. Okrem základných vojenských povinností tu profesionálni vojaci plnia aj civilné úlohy. Organizujú vzdelávacie, zábavné a športové aktivity, ktorými pomáhajú bosnianskym deťom a mládeži zmierňovať traumatizujúce následky vojny. Žiakov a študentov učia ako sa vyhýbať mínovému nebezpečenstvu. Okrem toho pomáhali aj pri odstraňovaní následkov snehovej kalamity v Sarajeve.³⁹⁾ V rámci misie v Afganistane sa rezort obrany podieľal aj na humanitárnej pomoci pre najchudobnejšie obyvateľstvo v danej oblasti prostredníctvom ekumenickej a pastoračnej služby.⁴⁰⁾

4 ZÁVER

Najväčšie problémy globálnej environmentálnej krízy sú ekonomické, pretože sú problémami súčasného západného sveta. Vplývajú na to, že ekologická kríza je neustále vyššia. Európska civilizácia bola založená na drancovaní prírodných zdrojov iných krajín a iných kontinentov. Mali by sme si uvedomiť, ktorým otázkam a problémom v oblasti záchrany prírody by sme sa mali venovať zvýšenú pozornosť. Ide o riešenie ako predchádzať pohromám, skleníkovému efektu, úbytku ozónovej vrstvy, vyrubovaniu tropických pralesov, erózii úrodnej pôdy, miznutiu rastlinných a živočíšnych druhov. Mali by sme sa zamýšľať nad zvyšovaním množstva odpadu všetkého druhu, vrátane jadrového, nad priemyselným šírením tisícok nových chemikálií, o záhadných genetických vývojových programoch a nad tým, ako to efektívne znížiť. Ak je v našich silách prispieť k zastaveniu zničenia a zvelaďovaniu prostredia, v ktorom žijeme mali by sme tak urobiť. Sme súčasťou prírody a do nej patrí aj naša kultúra. Keď zanikne naša kultúra neznamená to, že zároveň s ňou zanikne aj príroda. Tá je tu miliardy rokov. Prostredie existuje nezávisle od existencie človeka, nezávisle od jeho vedomia, nezávisle od kultúry.⁴¹⁾ Keď ale zanikne príroda, končí všetko, aj kultúra.⁴²⁾

38) Vojakov, ktorí zasiahli po výbuchu bytovky, ocenili medailou, 2020.

39) Predsedníčka vlády SR navštívila slovenských vojakov pôsobiacich v Bosne a Hercegovine, 2012.

40) MILAN, L.: Slovensko poslalo do Afganistanu humanitárnu pomoc, 2011.

41) DUBNIČKA, I.: Mravy, šelmy a vegetariáni, 2007, s. 9.

42) DUBNIČKA, I.: Kultúra a environmentálna kríza, 2007, s. 37.

Človek môže prispieť k ochrane prírody recykláciou, separáciou, environmentálnou výchovou, konferenciami a podobnými záležitosťami, ale v prvom rade je dôležité, aby zmenil svoje priority a hodnoty. V človeku je síce zakorenená narastajúca túžba niečo mať (majetok, nadštandardné pôžitky), ale aj si uvedomuje dôsledky svojho konania. Má určitú zodpovednosť a sám vie, na rozdiel od rastlín a živočíchov, regulovať a rozhodovať do akej miery sa nechá viesť svojou túžbou. Podobne to vidí aj Igor Lomnický, pre ktorého je najzásadnejšia zmena hodnôt. „*Treba sa zamyslieť nad tým, čo život obohacuje, zlepšuje a čo mu škodí.*“⁴³⁾

Doba sa zmenila a človek už nežije na rovnakej pozícii ako v minulosti, keď mu na prežitie stačilo málo. V západnom svete si berie príklady a chce dosiahnuť stále viac. Dokonca tak veľa, že toľko ani nepotrebuje.

Obrázok 6: Sme viac ako len konzum

Vidieť to na manufaktúre, kedy striedame jedno oblečenie za druhým a s tým čo sme použili, nevieme čo urobiť. Kedysi ľuďom stačili dvoje šaty, dnes potrebujú každú chvíľu iné. Kedysi nám v rámci stravy stačila ovsená kaša, zemiaky, ovocie, mäso či iné prírodné produkty, ktoré si človek vedel pre svoju potrebu a potrebu rodiny vypestovať alebo odchovať. Dnes sa zdá, akoby človek nemal dna a stále si len pýta, a potom sa čuduje rôznym chorobám. Nadprodukcia devastuje aj prírodu. Človek ju ničí, pretože chce viac produktov a viac pozemkov, a tak ničí lesy a ornú pôdu mení na stavebné pozemky.¹⁵⁾

Príroda nám ale pripomína, že nemáme nevyčerpatelné zdroje surovín. Ukazuje sa a búri proti tomu čo sa deje v podobe kyslých dažďov, zosuvmi pôdy, potopami, slnečným žiarením, obdobiami sucha. Rozširujú sa územia bez vody a vynikajú rozsiahle púšte.

ZOZNAM BIBLIOGRAFICKÝCH ODKAZOV

BAUMAN, Z.: *Globalizace : Důsledky pro člověka*. 1. vyd. Praha : Mladá Fronta, 1999. 160 s. ISBN 80-204-0817-7.

DUBNIČKA, I.: *Kultúra a environmentálna kríza*. Nitra : Univerzita Konštantína Filozofa v Nitre, 2007. 486 s. ISBN 80-8094-034-7.

43) MERA VÁ, L.: Ekofilozofia včera, dnes a zajtra, s. 4-7.

POZNÁMKY

DUBNIČKA, I.: *Kulturológia a environmentalistika a ich výchovné aspekty*. Bratislava : Peter Mačura – PEEM, 2003. 102 s. ISBN 80-88901-74-X.

DUBNIČKA, I.: *Mravy, šelmy a vegetariáni*. Nitra : Univerzita Konštantína Filozofa v Nitre, 2007. 316 s. ISBN 978-80-8094-228-1.

DUNNE, D. J. - GOLEMAN, D. (eds.): *Ekologie, etika a zmena klimatu*. Praha : Vyšehrad, 2020. 240 s. ISBN 978 – 80-7601-254-7.

GIDDENS, A.: *Unikající svět : Jak globalizace mění náš život*. 2000. Praha : Sociologické nakladatelství, 2000. 135 s. ISBN 80-85850-91-5.

HALUŠ, M. - DRÁB, J.: Tri výzvy životného prostredia na Slovensku [online]. Inštitút environmentálnej politiky, 2017 [cit. 2020-10-05]. Dostupné na internete: <https://www.minzp.sk/files/iep/01_2017_tri-vyzvy_zivotneho_prostredia.pdf>.

KELLER, J.: *Až na dno blahobytu*. 1. vyd. Brno : Hnutí Duha, 1993. 140 s.

KELLER, J.: *Sociologie a ekologie*. 1. vyd. Praha : 1997. 232 s. ISBN 80-85850-42-7.

KELLER, J.: *Soumrak sociálního státu*. 1. vyd. Praha : Sociologické nakladatelství, 2005. 160 s. ISBN 80-86429-41-5.

MERAVÁ, L.: Ekofilozofia včera dnes a zajtra. In: *Náš čas*, roč. 13, 2009, č. 5, s. 4-7. ISSN 1338-3272.

MILAN, L.: Slovensko poslalo do Afganistanu humanitárnu pomoc [online]. MO SR, 2011 [cit. 2021-07-02]. Dostupné na internete: <<https://www.mod.gov.sk/slovensko-poslalo-do-afganistanu-humanitarnu-pomoc/>>.

Minister Gajdoš ocenil vojakov, ktorí pomáhali po výbuchu plynu v Prešove [online]. Dobré noviny, 2020 [cit. 2021-07-02]. Dostupné na internete : <<https://www.dobrenoviny.sk/c/177320/minister-gajdos-ocenil-vojakov-ktori-pomahali-po-vybuchu-plynu-v-presove>>.

Ministri obrany, pôdohospodárstva a školstva podporili Deň Zeme [online]. MO SR, 2017 [cit. 2021-07-02]. Dostupné na internete: <<https://www.mosr.sk/39585-sk/ministri-obrany-podohospodarstva-a-skolstva-podporili-den-zeme>>.

MÜLLER, P.: Sociálna práca v ozbrojených silách Slovenskej republiky. In: *5. študentská vedecká konferencia : Zborník príspevkov* [online]. Prešov : FFPU, 2010 [cit. 2021-07-02]. Dostupné na internete: <<https://www.pulib.sk/web/kniznica/elpub/dokument/Chovanec1/subor/97.pdf>>.

Povodne : Pomáhalo už takmer 1 500 vojakov [online]. MO SR, 2006 [cit. 2021-07-02]. Dostupné na internete: <<https://www.mosr.sk/povodne-pomahalo-uz-takmer-1500-vojakov>>.

Predsedička vlády SR navštívila slovenských vojakov pôsobiacich v Bosne a Hercegovine [online]. Úrad vlády SR, 2012 [cit. 2021-07-02]. Dostupné na internete: <<https://www.vlada.gov.sk//predsednicka-vlady-sr-navstivila-slovenskych-vojakov-posobiacich-v-bosne-a-hercegovine/?pg=2>>.

Pri odstraňovaní následkov kalamity na Orave pomáhalo 250 vojakov [online]. Dnes24, 2019 [cit. 2021-07-02]. Dostupné na internete: <<https://zilina.dnes24.sk/pri-odstranovani-nasledkov-kalamity-na-orave-pomahalo-250-vojakov-video-z-miest-320720>>.

Rok, počas ktorého sme dostali životné prostredie medzi priority Slovenska [online]. MŽP SR, 2021 [cit. 2021-07-02]. Dostupné na internete: <<https://www.minzp.sk/spravy/rok-pocas-ktoreho-sme-dostali-zivotne-prostredie-medzi-priority-slovenska.html>>.

TÓTH, R. - HORVÁTH, P. - BRHLÍKOVÁ, R. - KRNO, S. - DŘÍZOVÁ, E.: Úvod do *politických vied*. Bratislava : Smaragd, Pedagogické nakladateľstvo, 2005. 193 s. ISBN 80-89063-15-2.

Vojaci pomáhajú pri povodniach [online]. MO SR, 2013 [cit. 2021-07-02]. Dostupné na internete: <<https://www.mosr.sk/28732/vojaci-pomahaju-pri-povodniach/>>.

Vojaci pomáhajú v obciach Oravská Lesná a Novotň pri odstraňovaní následkov snehovej kalamity [online]. MO SR, 2018 [cit. 2021-07-02]. Dostupné na internete: <<https://www.mosr.sk/43492-sk/vojaci-pomahaju-v-obciach-oravska-lesna-a-novot-ri-odstranovani-nasledkov-snehovej-kalamity>>.

Vojakov, ktorí zasiahli po výbuchu bytovky, ocenili medailou [online]. TA3, 2020 [cit. 2021-07-02]. Dostupné na internete: <<https://www.ta3.com/clanok/1172897/vojakov-ktori-zasiahli-po-vybuchu-bytovky-ocenili-medailou.html>>.

Vojenské lesy a majetky SR chcú opravou takmer 100-ročných rybníkov ochrániť Malacky pred povodňami [online]. MO SR, 2020 [cit. 2021-07-02]. Dostupné na internete: <<https://www.mosr.sk/118/tlacove-spravy/>>.

Vojenské lesy a majetky SR vypestujú tento rok milión sadeníc pre budúce generácie lesov [online]. MO SR, 2020 [cit. 2021-07-02]. Dostupné na internete: <<https://www.mosr.sk/118/tlacove-spravy/>>.

Vojenské lesy a majetky SR zarybňovali toky v Levočských vrchoch [online]. MO SR, 2020 [cit. 2021-07-02]. Dostupné na internete: <<https://www.mosr.sk/118/tlacove-spravy/>>.

Vojenské lesy naplňajú koncepciu pre ekologickejšiu a čistejšiu rezort obrany [online]. MO SR, 2021 [cit. 2021-07-02]. Dostupné na internete: <<https://www.mosr.sk/118/tlacove-spravy/>>.

VOJTAŠŠÁKOVÁ, L.: Vojaci pomáhajú na Orave pri odstraňovaní následkov kalamity [online]. MY Orava, 2019 [cit. 2021-07-02]. Dostupné na internete: <<https://myorava.sme.sk/c/22029935/vojaci-pomahaju-na-orave-pri-odstranovani-nasledkov-kalamity.html>>.

Vo Vinohradoch nad Váhom zasahuje takmer 100 vojakov [online]. MO SR, 2011 [cit. 2021-07-02]. Dostupné na internete: <<https://www.mod.gov.sk/vo-vinohradoch-nad-vahom-zasahuje-takmer-100-vojakov/>>.

ZAPLETAL, V.: Globálne problémy životného prostredia spoločnosti [online]. SSZP, 2015 [cit. 2021-07-02]. Dostupné na internete: <https://www.sszp.eu/wp-content/uploads/2015_conference_GER_p-152_Zapletal_f4.pdf>.

ZORÁD, L.: Svet medzi riadkami – Životné prostredie [online]. GV, 2019 [cit. 2021-04-10]. Dostupné na internete: <https://globalnevezdelavanie.sk/wp-content/uploads/2019/09/Svet_medzi_riadkami_9_ZIVOTNE_PROSTREDIE_FINAL.pdf>.

POZNÁMKY**TÉMY NA VEDENIE ZÁVEREČNEJ DISKUSIE**

1. Definujte environmentálnu krízu a možnosti jej riešenia.
2. Vysvetlite prečo človek potrebuje k životu nadprodukciiu a konzum, a ako ho spomaliť či zastaviť.
3. Popíšte situáciu na Slovensku v tejto oblasti.
4. Uveďte možnosti zlepšenia kvality životného prostredia z pohľadu profesionálnych vojakov.
5. Čo robíme preto, aby sme neprispievali k rozširovanie globálnej environmentálnej krízy? Stačí to?